

Kontrollkäik Sõmera Hooldekodusse (AS Hoolekandeteenused)

(1) Õiguskantsleri nõunik viis 09.06.2011 läbi etteteatamata kontrollkäigu Sõmera Hooldekodusse (edaspidi hooldekodu).

Hooldekodu on AS Hoolekandeteenused (edaspidi AS) haldusalas. AS-i ainuaktsionäriks on Sotsiaalministeerium. AS-i põhikiri on kinnitatud 27.03.2007 ainuaktsionäri otsusega.

Hooldekodu külastamise ajal osutas hooldekodu ööpäevaringset erihooldusteenust 338 isikule ja ööpäevaringset erihooldusteenust sügava liitpuudega 38 isikule.

Varasemalt on õiguskantsler hooldekodusse kontrollkäigu korraldanud 30.07.2008¹.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas hooldekodus on tagatud teenust saavate isikute põhiõigused ja –vabadused.

(3) Kontrollkäigu kestel külastas õiguskantsleri nõunik hooldekodu ruume, vestles hooldekodu juhataja asendajaga ja hooldekodu 6. osakonna juhatajaga, tutvus pisteliselt hooldekodus viibivate isikute toimikutega, teostas järelkontrolli õiguskantsleri 30.07.2008 kontrollkäigu tulemusel hooldekodu juhatajale ja AS juhatusel tehtud soovitude täitmise üle ning küsitles teenust saavaid isikuid.

Õiguskantsleri nõunik küsitles 7 teenust saavat isikut. Teenust saavad isikud, keda küsitleti, valis õiguskantsleri nõunik hooldekodust saadud hooldekodus teenusel viibivate isikute nimekirjast eelnevalt õiguskantslerile laekunud informatsiooni alusel ja võimalikult erinevate isikute gruppide (sugu, vanus, teenus, eeldatav rahvus ja emakeel) esindatuse meetodi alusel.

Hooldekodu tegevusega seonduvate aspektide üle küsitletud isikud kaebusi ei esitanud.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

(4.1) Hooldekodus teenust saava isiku teavitamine asutusevälistest kabevõimalustest

Ringkäigul hooldekodus selgus, et hooldekodu infostendidel on teenust saavatele isikutele kättesaadavaks tehtud hooldekodu kodukord, kaebuste menetlemise kord (milles on välja toodud asutusesisesed kabevõimalused) ja kaebuste vormid. Hooldekodu infostendidel ei ole teenust saavatele isikutele kättesaadavaks tehtud informatsioon asutusevälistest kabevõimalustest, s.o teenust saava isiku võimalusest pöörduda teiste asjakohaste asutuste (Sotsiaalkindlustusamet, Terviseamet, õiguskantsler, kohus) poole ning vastavate asutuste kontaktandmed.

Erihoolekandeteenusele suunatud isikute teavitamine on välja toodud ühe põhimõttena Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhimõtetes psüühikahäiretega isikute kaitseks². Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa

¹ Õiguskantsleri menetlus nr 7-9/080866.

² Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, adopted by General Assembly resolution 46/119 of 17 December 1991. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r119.htm>.

Komitee (CPT) on oma raporti Eesti külastuse kohta³ (mis toimus 2003. aastal) punktis 123 öelnud, et „on vaja kehtestada täpne kord, mis võimaldab hoolealustel pöörduda ametliku kaebusega kindlaksmääratud instantsi poole ning suhelda konfidentsiaalselt pädeva ametkonnaga väljaspool asutust.“

Õiguskantsler leiab, et on oluline teha teenust saavatele isikutele kättesaadavaks lisaks asutusesisestele kaebemehhanismidele ka asutusevälised kaebemehhanismid ja nende kasutamise võimalused. Nimetatud informatsioon tuleb kättesaadavaks teha igale teenust saavale isikule ja olemasolu korral tema seaduslikule esindajale hoolimata sellest, kas teabe saamiseks avaldatakse soovi või mitte.⁴

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Sõmera Hooldekodu juhatajal teha teenust saavatele isikutele kättesaadavaks informatsioon võimalustest pöörduda asjakohaste asutuste (Sotsiaalkindlustusamet, Terviseamet, õiguskantsler, kohus) poole. Nimetatud informatsioon ja teenust saavate isikute kaebuste lahendamiseks pädevate asutuste nimekiri koos kontaktandmetega tuleb avalikult kättesaadavaks teha hooldekodu infostendidel igas osakonnas ning väljastada igale teenust saavale isikule temale arusaadavas keeles ja olemasolu korral tema seaduslikule esindajale. Vajadusel peab hooldekodu tagama ka nimetatud informatsiooni sisu täiendava selgitamise isikule.

(4.2) Hooldekodu 6. osakonnas teenust saava isiku teavitamine tema õigusest

Hooldekodu 6. osakonnas osutatakse ööpäevaringne erihooldusteenus sügava liitpuudega isikutele. Ringkäigul osakonnas selgus, et osakonna infostendidel ei ole teenust saavatele isikutele kättesaadavaks tehtud kirjalik informatsioon hooldekodu ja asutusesiseste kaebevõimaluste kohta, sh hooldekodu kodukord, kaebuste menetlemise kord ja kaebuste vormid. Lisaks selgus kontrollimisel, et teenust saavatele isikutele ei ole jagatud hooldekodusse teenusele saabumisel mingit kirjalikku informatsiooni osakonnas kehtivate käitumisreeglite ja päevakorra kohta. Infostendidel kirjaliku informatsiooni puudumise põhjuseks on osakonna juhataja sõnul asjaolu, et kõik 6. osakonnas teenust saavad isikud on vaimse alaarenguga ja lugemisvõimetud.

CPT on oma raporti Eesti külastuse kohta punktis 122 märkinud, et „igale hoolealusele ja tema perekonnale tuleks asutusse vastuvõtmisel anda tutvustav infoleht/brošüür, kus on kirjas asutuse kodukord ja hoolealuste õigused. Iga hoolealune, kellel on raskusi antud informatsiooni mõistmisega, peab saama asjakohaseid selgitusi.“ Sellest tulenevalt peab hooldekodu kodukorrast ja isiku õigustest teavitama teenusele saabunud isikut viisil, et ta teavitamise sisust aru saaks. Kui teenusele saabunud isik ei ole võimeline tekstist aru saama ega mõista ka temale suuliselt selgitatut, tuleb alati teavitada isiku seaduslikku esindajat. Teavitamiskohustuse eesmärk on muuta isiku teenusele asumine võimalikult arusaadavaks ja lihtsaks. Isik peab olema koheselt asutusse saabudes teadlik kodukorrast. Kui isikut ei informeerita, siis ei saa temalt ka oodata kodukorra järgimist. Kuna hooldekodu tegeleb igapäevaselt erivajadustega inimestega ning tema teenistuses on ka vastava haridusega töötajad, siis hooldekodu on pädev leidma võimalused teenusele saabunud isiku informeerimiseks isikule sobivaimal moel. Kui isiku seisund ei võimalda talle öeldut mõista,

³ Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=11917/CPT_eesti.pdf.

⁴ Analoogselt vt nt RKHKo 15.02.2005, nr 3-3-1-90-04: "Haldusorgani kohustuste hulka ei kuulu mitte üksnes formaalselt aktide andmiseks vältimatult vajaliku menetluse läbiviimine, vaid ka hoolitsemine selle eest, et ka õiguslaste teadmisteta ja asjaajamises vilumatul isikul oleks võimalus menetluses tulemuslikult osaleda. Nõustamine ja selgitamine võib toimuda nii taotleja palvel kui ka haldusorgani algatusel."

siis tuleb hooldekodul informeerida isiku seaduslikku esindajat, kes saab seista isiku huvide ja õiguste kaitse eest.

Lisaks sellele leiab õiguskantsler, et hooldekodu peaks vaimse alaarenguga teenust saavate isikute jaoks välja töötama piktogrammid informatsiooniga osakonnas kehtivate käitumisreeglite ja päevakorra kohta ning tegema piktogrammid teenust saavatele isikutele kättesaadavaks osakonna infostendidel. Piktogrammide väljatöötamine võimaldab vaimse alaarenguga teenust saaval isikul osakonnas kehtivate käitumisreeglite ja päevakorra sisust paremini aru saada. Vaimse alaarenguga teenust saava isiku piktogrammide abil informeerimise praktika on juurutatud nt SA Viljandi Haigla Hooldusravi- ja sotsiaalhoolekande osakonna sotsiaalhoolekande üksuses⁵, Ravila Hooldekodus (AS Hoolekandeteenused)⁶ ja Sillamäe Hooldekodus (AS Hoolekandeteenused)⁷.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Sõmera Hooldekodu juhatajal teha hooldekodu 6. osakonnas teenust saavatele isikutele ja nende seaduslikele esindajatele kättesaadavaks osakonna infostendidel informatsioon hooldekodu ja asutusesiseste kaebevõimaluste kohta, sh hooldekodu kodukord, kaebuste menetlemise kord ja kaebuste vormid; välja töötada vaimse alaarenguga teenust saavate isikute jaoks piktogrammid informatsiooniga osakonnas kehtivate käitumisreeglite ja päevakorra kohta ning teha piktogrammid hooldekodu 6. osakonnas teenust saavatele isikutele kättesaadavaks osakonna infostendidel. Vajadusel peab hooldekodu tagama ka nimetatud materjalide sisu täiendava selgitamise isikule.

(4.3) Eraldusruumi kasutamine

Hooldekodu 6. osakonnas on eraldusruum (edaspidi ka ruum). Kontrollimisel selgus, et eraldusruumi kasutatakse alates 01.06.2011 magamistoana ühele teenust saavale isikule. Osakonna juhataja sõnul kasutatakse eraldusruumi magamistoana isikule, kes ei sobi kooselamiseks oma toonaabriga, ajutiselt vabade magamistubade puudumise tõttu ning antud ruum oli kuni 01.06.2011 kasutusel eraldusruumina.

Eraldusruumis oli kontrollkäigu läbiviimise ajal kaks voodikohta, millest kumbki ei olnud seina või põranda külge kinnitatud, ja tualetitool. Eraldusruumi uksel on läbipaistev aken, mille kaudu ei ole eraldusruum tervikuna nähtav. Seestpoolt ei ole ruumi uks avatav, seega ei ole isikul, kes ruumis viibib, võimalik iseseisvalt ruumist lahkuda.

Ruumi kasutamine eraldusruumina

Nimetatud ruum oli kuni 01.06.2011 kasutusel eraldusruumina.

Teenust saava isiku eraldamine teistest teenust saavatest isikutest on reguleeritud sotsiaalhoolekande seaduse §-s 20². Vastavalt nimetatud paragrahvi lõikele 2 loetakse

⁵ Asutuse kontrollkäigu kokkuvõte kättesaadav elektrooniliselt aadressil:

http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Vaarkohtlemise_ennetamine/2011/Kontrollkaigud/SA_Viljandi_Haigla_HRSHO_kokkuv_te.pdf.

⁶ Asutuse kontrollkäigu kokkuvõte kättesaadav elektrooniliselt aadressil:

[http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Vaarkohtlemise_ennetamine/2011/Kontrollkaigud/Ravila_Hooldekodu_kontrollik_\(AS_Hoolekandeteenused\)_kokkuv_te.pdf](http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Vaarkohtlemise_ennetamine/2011/Kontrollkaigud/Ravila_Hooldekodu_kontrollik_(AS_Hoolekandeteenused)_kokkuv_te.pdf).

⁷ Asutuse kontrollkäigu kokkuvõte kättesaadav elektrooniliselt aadressil:

http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Vaarkohtlemise_ennetamine/2011/Kontrollkaigud/Kontrollik_igu_kokkuv_te_Sillam_e_Hooldekodu.pdf.

eraldamiseks isiku eraldusruumi paigutamist. Isiku eraldusruumis viibimise ajal peab isik olema pidevalt ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja järelevalve all.

Nõuded erihooldekandeteenuste osutamise ruumidele, sealhulgas eraldusruumile on sätestatud sotsiaalministri 30.06.2009 määruses nr 58 „Tervisekaitsenõuded erihooldekandeteenustele ja eraldusruumile“ (edaspidi määrus). Määruse § 7 lg 1 alusel peab ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajal olema eraldusruum, mis on turvaline, ohutu, valgustatud, nõuetekohase temperatuuriga ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi. Sama paragrahvi lg 3 järgi peab eraldusruumis olema sein või põrand külge kinnitatud voodi või muu põrandast kõrgemal asuv magamisase.

Määruses on selgelt sätestatud, et eraldusruum peab olema sisustatud selliselt, et mitte võimaldada tekitada vigastusi eraldatud isikule, ning eraldusruumis peab olema üks sein või põrand külge kinnitatud voodi või muu põrandast kõrgemal asuv magamisase.

Kuna eraldusruumi ukseakna kaudu ei ole eraldusruum tervikuna nähtav, ei ole tagatud eraldamise ajal pidev järelevalve eraldusruumis viibiva isiku üle vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 20² lõikele 2. Lisaks sellele asuvad eraldusruumis kaks voodi ning voodid ei ole sein või põrand külge kinnitatud, mis on vastuolus määruse § 7 lõikega 3.

Eespooltoodud põhjustel leiab õiguskantsler, et eraldusruum ei vasta sotsiaalhoolekande seaduses ja sotsiaalministri määruses eraldusruumile esitatavatele nõuetele.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Sõmera Hooldekodu juhatajal loobuda antud ruumi kasutamisest teenust saavate isikute eraldamiseks. Ruumi edaspidiseks kasutamiseks eraldusruumina soovitab õiguskantsler Sõmera Hooldekodu juhatajal ümber ehitada ruum selliselt, et isiku eraldamise ajal oleks tagatud pidev järelevalve eraldusruumis viibiva isiku üle vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 20² lõikele 2, ning sisustada ruum vastavalt sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „Tervisekaitsenõuded erihooldekandeteenustele ja eraldusruumile“ §-s 7 eraldusruumile toodud nõuetele.

Ruumi kasutamine magamistoana

Alates 01.06.2011 kasutatakse nimetatud ruum magamistoana ühele teenust saavale isikule.

Nõuded magamistoale ja selle sisustusele on sätestatud määruse §-s 6. Magamistoas tagatakse erihooldekandeteenust saavale isikule sobiva kõrgusega voodi või voodikoht, voodivarustus ja -pesu, riidekapp või selle osa, öökapp, laud ja tool (määruse § 6 lg 4). Magamistoas peab olema vähemalt üks ligipääsetav seinakontakt, laevalgusti, akendel kardinad, ruloo või muu valguse reguleerimist võimaldav kate ja iga voodikoha juures kohtvalgusti (määruse § 6 lg 5). Magamistoa ust võimaldatakse vajaduse korral seestpoolt lukustada, kuid teenuse osutajale peab olema tagatud juurdepääs tuppa (määruse § 6 lg 5).

Kontrollkäigu läbiviimise ajal oli ruumi sisustuseks kaks voodi ja tualetitool. Seestpoolt ei olnud ruumi uks avatav, seega ei olnud isikul, kes ruumis elab, võimalik iseseisvalt ruumist lahkuda.

Seega ei vasta nimetatud ruum määruse §-s 6 magamistoale ja selle sisustusele esitatavatele nõuetele. Juhul, kui hooldekodu kasutab antud ruumi magamistoana teenust saavatele

isikutele, peab hooldekodu sisustama ruumi vastavalt määruse §-le 6 ning tagama ruumis elavatele isikutele võimaluse iseseisvalt ruumist lahkuda.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Sõmera Hooldekodu juhatajal viivitamatult lõpetada eraldusruumi kasutamine magamistoana teenust saavatele isikutele. Ruumi edaspidiseks kasutamiseks magamistoana soovitab õiguskantsler Sõmera Hooldekodu juhatajal sisustada ruum sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „Tervisekaitsenõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile“ §-s 6 magamistoale ja selle sisustusele toodud nõuetele ning tagada ruumis elavatele isikutele võimaluse iseseisvalt ruumist lahkuda.

(5) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks soovitusel Sõmera Hooldekodu juhatajale. Soovituste täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes soovitude tegemisest.